

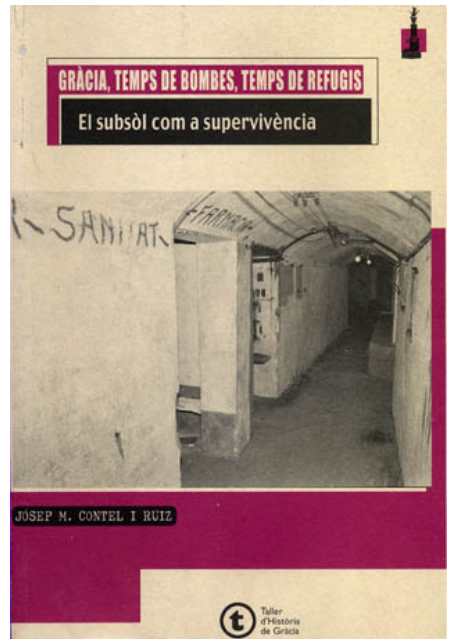
L'ACTUACIÓ DELS BOMBERS I LA SEVA DESCENTRALITZACIÓ A GRÀCIA

Dins “Gràcia, temps de bombes, temps de refugis. El subsòl com a supervivència”.

**Autor: Josep Maria
Contel i Ruíz**

**Editorial: Taller
d'Història de Gràcia**

Capítol 10 pp. 143-150

CAPÍTOL 10

L'ACTUACIÓ DELS BOMBERS I LA SEVA DESCENTRALITZACIÓ A GRÀCIA

Entre les mesures empreses per l'Ajuntament de Barcelona per combatre i pal·liar els possibles atacs aeris, hi va haver la descentralització de la Caserna Central de Bombers ubicada al carrer de Provença, entre Casanova i Villarroel. Per això es van obrir petits quaters en diferents barris de la ciutat; de manera que, per una banda, es dispersava el personal i el material rodant del Servei i se'l protegia d'un possible atac directe i, per l'altra, s'aconseguia més rapidesa de resposta davant de qualsevol eventualitat que es produís a la ciutat.

Seguint les instruccions dictades al Cos de Bombers de Barcelona pel conseller-regidor de Vigilància Municipal, aquests van procedir a fer un estudi en diferents barris i locals de la ciutat per tal detectar espais que poguessin ser adients per instal·lar-hi un petit quarter de bombers. Fruit d'aquest treball es van proposar els set indrets següents: primer, les oficines d'Higiene de la plaça de Lesseps, que havia estat l'antic quarteret de Bombers a Gràcia; segon, a la Secció d'Higiene Municipal del carrer de Martí d'Eixelà (Martí), 95, xamfrà amb Sors; tercer, a l'antic quarteret d'Hostafrancs, al carrer de la Creu Coberta, 104-106, edifici de la Tinença d'Alcaldia; quart, al jardí d'una torre del carrer d'Hedilla, xamfrà amb el carrer del Doctor Letamendi; cinquè, a l'antic camp de Tennis d'Horta al carrer de Campoamor; sisè, a l'antic canòdrom de Parcs i Canòdroms, SA, amb façana a l'avinguda de la Mare de Déu de Montserrat, 33, i setè en uns coberts de Tintes y Lavados Badaroux, SA, del carrer d'Alí Bei.

El dia 13 de febrer de 1937, el mateix dia que la ciutat va patir el primer bombardeig amb víctimes, l'arquitecte, cap director del Servei d'Extinció d'Incendis i de Salvaments, va procedir a comunicar-ho al conseller-regidor de Vigilància Municipal de l'Ajuntament de Barcelona en els termes següents:

Complint ordres rebudes, s'ha procedit per qui sotasigna, acompanyat dels bombers Francesc Garcia i Alexandre Bosch, a l'examen de locals als quals es podria, amb menys despeses i si així s'acorda, instal·lar-se uns quarterets provisionals, que permetessin a més de més rapidesa a la prestació dels serveis d'incendis una màxima seguretat pel material d'aquest Cos de Bombers en un possible cas d'un atac a aquesta Ciutat.

Fins a la data s'han visitat set locals dels quals a continuació donarem les seves característiques més importants amb relació amb l'objectiu que perseguim, i la nostra opinió respecte a la possibilitat de poder-los emprar com a quarterets provisionals.

Local assenyalat amb el número 1, al plànol de Barcelona, que s'adjunta.

Es tracta de l'edifici on hi havia instal·lat l'antic quarter de la plaça de Ferran Lesseps, que com és natural reuneix bones condicions d'emplaçament i de facilitat de sortida. Té telèfon, aigua i electricitat, i a la sala que està destinada al públic que concorre a les oficines d'higiene ins-

tal·lades avui en aquest edifici, pot, sense entorpir-ne el funcionaments, col·locar-se un auto d'aquest servei. A la mateixa planta hi ha una habitació que pot perfectament utilitzar-se com a dormitori, i un WC que no hi ha cap inconvenient en què sigui utilitzat pel personal que formi l'equip.

Les obres d'adaptació haurien d'ésser: la modificació del cancell de fusta de l'entrada a l'objecte de facilitar el pas de l'auto; la forja d'una petita rampa per fer desaparèixer el desnivell entre la vorera i el marxapeu de la porta; i la instal·lació d'un fogó de gas o de petroli.

Local assenyalat amb el número 2, al plànol de Barcelona, que s'adjunta.

Es tracta d'un edifici que depèn de la Secció d'Higiene Municipal, emplaçat al carrer de Martí d'Eixelá número 95 (Martí) cantonada al carrer de Sors, i que no reuneix cap condició en relació amb l'objecte a què s'hauria de destinar.

L'escrit continua ressenyant les altres cinc opcions, per entrar finalment en les consideracions generals següents:

A tots els locals escollits per emplaçar-hi els nous quarterets provisionals s'haurien d'instal·lar timbres d'alarma i portar un parell de llums de petroli, una taula i els llits, armaris i bancs que fossin necessaris, segons el personal que formin els corresponents equips.

Com a conseqüència de tot el que s'ha manifestat i tenint en compte les possibilitats que tenim de material i de personal actualment, podem treure les conclusions següents:

Primera.- Que seria convenient habilitar com a quarterets provisionals els locals assenyalats de números 1, 3, 5, 6 i 7.

Segona.- Que amb aquests cinc nous quarterets units als quatre que en l'actualitat tenim i la Caserna Central, s'aconsegueix amb un mínim de despeses per part de l'Ajuntament la màxima eficàcia possible, així en la defensa de la Ciutat com en la seguretat del material d'incendis.

Tercera.- Que seria un error augmentar encara més el nombre de quarterets, tota vegada que si amb els proposats s'aconsegueix indiscutiblement millorar el Servei, augmentant-ne el nombre s'aniria empitjorant proporcionalment els que s'anessin habilitant.

Després de la primera agressió soferta, en la qual s'ha vist que qualsevol edifici pot patir els estralls de les bombes, destruint-los o malbaratant-los, així com que qualsevol persona pot esdevenir una víctima directa, Barcelona es converteix en una ciutat trasbalsada i molt afectada. Davant de la incertesa de nous atacs, deu dies després de l'anterior escrit, el 23 de febrer, la Comissió de Vigilància Municipal va acordar passar l'expedient a l'arquitecte, cap director del Servei d'Extinció d'Incendis i de Salvaments, perquè redactés els projectes d'obres i els seus pressupostos corresponents, per tal de començar com més aviat millor amb la seva adequació. De les set propostes presentades, es van escollir com a quarterets els indrets de la plaça de Lesseps, el carrer de Campoamor, l'avinguda de la Mare de Déu de Montserrat i el del carrer d'Alí Bei.

Un mes més tard, el 24 de març, el cap director del Servei d'Extinció d'Incendis i de Salvament, adreça un nou escrit a la Comissió de Vigilància Municipal en el qual ressenya les petites obres que s'han de fer als quatre quarterets provisionals. En la majoria dels casos són, més que una reforma dels edificis, petites modificacions i instal·lacions de petits serveis en els locals aprovats, amb un pressupost total de 20.226,69 pessetes.

Edifici de la plaça de Lesseps, 1, avui l'edifici de l'Agència de Salut Pública, on es va instal·lar una petita caserna de bombers durant la guerra. (Foto: AMDG-FONS JB-CEG)

GRÀCIA, TEMPS DE BOMBES, TEMPS DE REFUGIS

El quarteret provisional de la plaça de Lesseps es va instal·lar en un edifici que havia allotjat la caserna de Bombers de Gràcia entre els anys 1916 i 1932 i sobre el qual s'havia muntat la façana de la casa del Gremi dels Calderers, en ser desmuntada del carrer de la Boira quan es va obrir la Via Laietana. Anteriorment, en aquest mateix indret s'havia aixecat la cotxera dels primers tramvies a cavalls de Barcelona.

Per tal d'adaptar l'edifici a les noves funcions, només va ser necessari modificar el cancell de fusta de la porta d'entrada, rebaixant-lo de tal manera que facilités el pas dels vehicles de bombers, per la qual cosa també es va fer un gual a la vorera. Aquesta obra va tenir un cost de 1.095,55 pessetes. A més, igual com es va fer en els altres quarterets, el local va ser dotat amb un timbre d'alarma, 20 armaris, 20 bancs i una taula de fusta, a més de 2 llums i un fogó de petroli, valorat tot plegat en 2.095,00 pessetes.

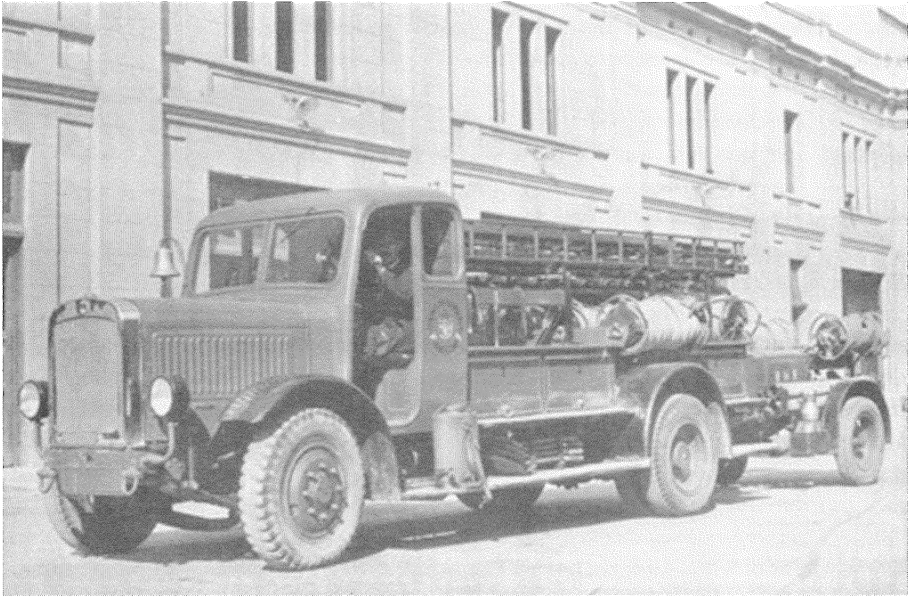
El mes de març de 1937, l'organització del cos de bombers de Barcelona estava ben definida sobre el paper, però la situació de guerra i les dificultats del moment van fer que l'aplicació real fos més problemàtica, ja que hi havia manca tant de diners com de material i de recursos humans, perquè molts bombers van ser mobilitzats cap al front. Així, tot i que segons l'esmentat document de 24 de març sembla que el quarteret de la plaça de Lesseps ja era pràcticament a punt per entrar en servei, no ho va fer fins a començament del mes de novembre. Segons el llibre de sortides de l'esmentada caserna, el primer servei registrat és del 7 de novembre, amb motiu d'un foc al carrer del Torrent d'en Vidalet.

El quarteret de Lesseps va estar dotat amb 15 homes, distribuïts en tres torns de 5 bombers, per cobrir les vint-i-quatre hores del dia, i la bomba tanc, Bt2. En principi, el seu radi d'acció era Gràcia, Sant Gervasi, Sarrià i una part de l'Eixample, però en cas de necessitat, l'equip de Gràcia podia desplaçar-se a qualsevol indret de la ciutat. Les seves sortides eren, principalment, per apagar focs i socórrer en cas de bombardeig.

Una de les sortides motivades per un bombardeig va ser el 19 de gener de 1938, quan al fil del migdia i per l'impacte d'una bomba, va haver d'anar a diferents pisos del carrer de Tordera, 41, un fet ja esmentat al capítol "El 19 de gener de 1938, un dimecres sagrant". Dies més tard, el 30 de gener, va anar a socórrer els afectats del bombardeig de Sant Felip Neri a Ciutat Vella. I durant els bombardejos del març de 1938, la dotació graciense va intervenir en diferents indrets de la ciutat, a banda d'estar destacats a la Caserna Central, com ja s'ha fet esment al capítol "16, 17 i 18 de març de 1938, tres dies sota el foc".

La caserna de Gràcia va començar a tenir problemes seriosos a partir de començament del mes de juny de 1938, quan van ser mobilitzada part dels bombers d'un torn. Finalment, el 21 de juliol, tot el torn s'havia incorporat a l'exèrcit. Dies més tard, el 5 d'agost, es va espatllar el vehicle de servei, el Bt2, que va ser substituït pel Bt8. Durant els mesos de juliol i agost, la principal activitat va ser abastir d'aigua el Preventori Militar del carrer de Vallmajor, 5 i la Clínica del Comissariat d'Ordre Públic del carrer de Muntaner, 544.

Les mancances d'homes, material i recursos van fer que el quarteret de Lesseps tingués una vida complicada i que, en algunes èpoques, arribés a quedar sense servei. El dia 24 de setembre de 1938 tota la dotació és traslladada a la Caserna Central, fins a final del mes d'octubre. Els bombers tornen a Gràcia, però l'1 de no-

Furgó Magirus F-1 amb el remolc B4, uns vehicles que van ser de gran utilitat per atendre les urgències produïdes pels bombardeigs. (Foto: ABAB)

vembre han de tornar a marxar per manca de cotxes.

Per fi el 10 de novembre van poder substituir el Bt8 pel Bt3, cosa que els va permetre tornar a obrir la caserna i seguir prestant servei des de Gràcia. Unes sortides que, fins a mitjan desembre, segueixen sent principalment abastir d'aigua el Preventori Militar del carrer de Vallmajor i la Presó de Sant Elies. Els darrers dies del quarteret de Lesseps fins a la darrera intervenció realitzada el dia 13 de gener de 1939, a la República Argentina, 63, són de poca activitat. Finalment els darrers homes en servei són mobilitzats i, a les 9 hores del 14 de gener de 1939, els bombers números 97, 197, 247, 412 i 451 porten el Bt3 a la Caserna Central.

Sense cotxe i sense bombers, el quarter de Lesseps torna a quedar tancat. Són els darrers dies de guerra que viu Barcelona i tot funciona de manera confusa. La tarda del 26 de gener, part de les tropes de l'exèrcit franquista passen per davant de la caserna tancada dels bombers a Gràcia, mentre enfilen el carrer Gran en direcció a la plaça de Catalunya.

La incertesa continua dominant Barcelona, mentre les noves autoritats intenten fer-se amb el control de tot, fins i tot de les casernes de bombers, on estampem sobre de tots els formularis, encara en català, un «¡ARRIBA ESPAÑA!». En aquest mateix context, el dia 31 de gener de 1939, només cinc dies després de la caiguda de Barcelona, l'arquitecte cap director del Servei d'Extinció d'Incendis i de Salvaments va dirigir un escrit al tinent d'alcalde d'Obres i Eixample, en el qual donava compte de l'estat dels quarterets de Barcelona, en els termes següents:

En compliment de les disposicions vigents i seguint les seves indicacions, crec que és el

GRÀCIA, TEMPS DE BOMBES, TEMPS DE REFUGIS

meu deure posar en el seu coneixement tot el que es relaciona amb la situació de la Caserna Central, així com dels quarterets d'aquest Servei d'Extinció d'Incendis i Salvaments.

En aquests moments, a més de la Caserna Central instal·lada en un edifici propietat d'aquest Excm. Ajuntament, amb façana als carrers de Provença i Casanoves, tenim en servei els quarterets amb nom, emplaçament i situació legal que es detallen a continuació.

Tot seguit fa una petita ressenya dels quarterets del Parc, de l'Exposició, de la Sagrera, de l'Hospitalet, del carrer Ali Bei, del Guinardó, d'Horta, fins a arribar al de Gràcia.

Quarteret Lesseps, emplaçat en un edifici propietat de l'Excm. Ajuntament, en el qual hi ha instal·lades les Oficines Centrals d'Higiene. Avui tancat per al servei.

Com a complement del que s'ha manifestat, he d'indicar a V. E. abans d'acabar aquest escrit, que al meu parer, per poder prestar un servei eficient, són necessaris a més de la Caserna Central, els quarterets Sagrera, Exposició, Parc o millor encara Ali Bei i Hospitalet, en el cas que Barcelona segueixi fent-se càrrec del Servei d'Extinció d'Incendis i Salvaments de l'esmentada ciutat i Lesseps o un altre que el substitueixi, ja que tal com ja s'ha dit, està emplaçat en un local en el qual funcionen altres serveis de l'Ajuntament i tant sols es podria sostenir provisionalment i degut a necessitats urgents.

El que poso en el seu coneixement perquè V. E. resolgui, el que més cregui convenient.

Uns dies més tard, el 16 de febrer de 1939, *III Any Triomfal*, l'arquitecte cap director del Servei d'Extinció d'Incendis i de Salvaments es torna a dirigir al tinent d'alcalde d'Obres i Eixample per complementar l'escrit del 31 de gener, tot fent algunes consideracions més extenses sobre els vuit quarterets de què en aquells moments disposava el Servei.

En aquest informe torna a fer repàs dels diferents quarterets de la ciutat, d'una manera més desenvolupada, amb l'ordre següent: de l'Exposició, de la Sagrera, del Parc, de l'Hospitalet, del carrer Ali Bei, del Guinardó, d'Horta, per acabar amb el de Lesseps.

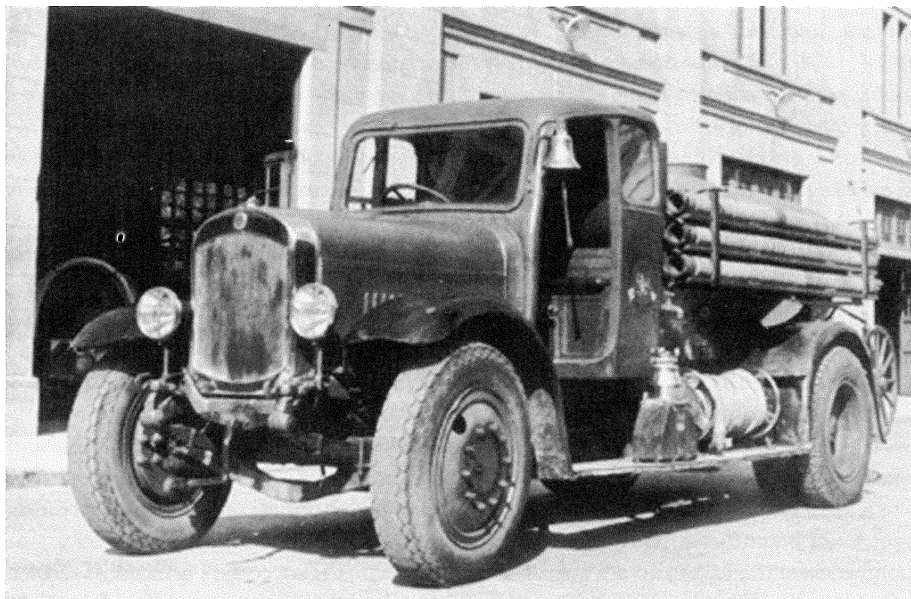
El quarteret Lesseps, ubicat en l'edifici de l'Excm. Ajuntament, en el qual hi ha instal·lades les Oficines d'Higiene, funcionava per un acord de la mateixa data que els tres anteriors; en l'actualitat està tancat al servei, per no disposar del personal precs per establir l'equip que li correspon.

L'escrit continua fent una valoració dels quarterets per grups tot fent servir un cert to justificatiu de les decisions preses, de les obres fetes i dels diners esmerçats:

Aquests vuit quarterets es poden considerar classificats en quatre grups.

Pertanyen al primer grup els quarterets Parc, Exposició i Sagrera, que han de seguir funcionant com a tal en tractar-se de quarterets ja establerts el 18 de juliol de l'any 1936. No obstant això, he de fer notar que tenint la Secció de Cultura la major part de l'edifici en què està emplaçat aquest quarteret destinat a Institut-Escola [es refereix al quarteret del Parc], i havent-nos requerit en diverses ocasions que deixéssim lliure la part de l'edifici que ocupem, potser seria convenient, abans de tornar-los a obrir al servei, estudiar la necessitat que en pugui tenir Cultura, i si és el cas, traslladar-lo bé a algun edifici al costat del port, o millor encara dins del port, o bé al quarteret Ali Bei si es creu oportú entrar en negociacions amb el propietari de l'edifici en el qual està instal·lat per fixar, quan la guerra s'acabi, un lloguer que ens permeti seguir ocupant el cobert en qüestió tant legalment com ara s'ocupa.

Pertany al segon grup el quarteret Hospitalet, que haurà de continuar funcionant, o es

Bomba-tanc Magirus Bt-4 de la mateixa sèrie que van servir a Gràcia, els quals havien entrat en servei amb motiu de l'Exposició Internacional de Barcelona de 1929. (Foto: ABAB)

tancarà definitivament per la nostra part, segons el que aquest Excm. Ajuntament acordi dependent de si es creu convenient que el Servei d'Incendis cobreixi la ciutat de l'Hospitalet o no.

Pertany al tercer grup el quarteret Ali Bei. Aquest quarteret podria ser, cas que així ho creïes oportú la superioritat, el que substituïts al quarteret Parc en el cas que s'acordés cedir a Cultura el local on aquest està instal·lat.

Pertanyen al quart grup els quarterets Lesseps, Horta i Guinardó.

El primer cal tancar-lo definitivament perquè no és possible mantenir-lo en temps normal de la manera com funcionava, tota vegada que s'ocupen espais que pertanyen a les Oficines d'Higiene, amb perjudici per al seu funcionament, i que el cotxe de bombers que hi està destinat ocupava la sala dedicada a l'atenció al públic.

Els dos restants han de tancar-se definitivament, en primer lloc per estar instal·lats en edificis de propietat particular, després per no estar ubicats en zones que puguin considerar-se com a perilloses en temps normal i per últim, perquè en fer-ho obligaria aquest Excm. Ajuntament a disposar d'un nombre de bombers superior al que habitualment necessita Barcelona.

A l'instal·lar els quarterets Lesseps, Horta, Guinardó i Ali Bei, per acord del Comitè Permanent Municipal de data 8 d'abril de l'any 1937, és van posar a disposició del conseller-regidor de Vigilància Municipal, vint mil tres-centes cinc pessetes amb seixanta cèntims (20.305,60 ptes.) de les quals, onze mil nou-centes vint-i-cinc pessetes amb seixanta cèntims (11.925,60 ptes.) estaven destinades a sufragar l'import de les obres a fer-hi per posar-los en disposició de ser ocupats i la resta, o sigui vuit mil tres-centes pessetes (8.300,00 ptes.) estaven desti-

GRÀCIA, TEMPS DE BOMBES, TEMPS DE REFUGIS

nades a l'adquisició de taules, armaris, bancs, timbres d'alarma i llums i fogons de petroli.

Ara bé, tenint en compte que les obres executades en el quarteret Lesseps, ho foren en un edifici propietat d'aquest Excm. Ajuntament, que les executades en el quarteret Horta són obres que més que un bé representen un perjudici per a la finca i que les executades en el quarteret Guinardó, per la seva poca importància, no són dignes de tenir-se en compte, sols cal tenir en compte les obres executades a Altí Bei tant en el cas que es decideixi llogar el cobert en qüestió, com si es decideix suprimir definitivament el quarteret.

Resumint i com a conseqüència del que s'ha manifestat, el que subscriu creu que seria el més convenient.

Primer.- Retirar tots els objectes i mobles del quarteret Lesseps, deixant lliures les habitacions que s'ocupen.

El segon fa referència als quarterets del Guinardó i d'Horta, mentre que el tercer tracta del futur del quarteret del carrer Altí Bei.

Quart.- Donar de baixa les línies telefòniques directes entre la Caserna Central i els quarterets Lesseps, Horta i Guinardó.

Tot el que poso en el superior coneixement de V. E. als efectes que cregui procedents.

En conclusió, podem dir que la descentralització i repartiment de les unitats de bombers va durar encara no dos anys. Era un temps en què l'adversitat i la incertesa estaven a flor de pell, sobretot en un servei amb pocs efectius humans que, poc a poc, anava minvant per la incorporació dels seus membres a les lleves que el govern anava cridant. Un govern que en cap moment va voler considerar als bombers de Barcelona com a militaritzats i va preferir enviar-los al front en comptes de deixar-los prestant servei en una ciutat assetjada constantment per les bombes. Per altra banda, l'Ajuntament del moment també va ser incapaç, segurament per les circumstàncies, de dotar el servei de bombers de Barcelona de nous vehicles i de més efectius humans.

Pel que fa a la caserna de Lesseps, l'edifici va tornar a ser d'ús exclusiu de les Oficines d'Higiene de l'Ajuntament de Barcelona. Als anys cinquanta, la seva façana renaixentista va ser desmuntada de nou per tornar a ser muntada a la plaça de Sant Felip Neri, en el procés d'arranjament i reconstrucció dels edificis que va malmetre el bombardeig del 30 de gener de 1938.